

ФОНД
НАУЧНИ
ИЗСЛЕДВАНИЯ

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

Списание за наука

„Ново знание“

ISSN 2367-4598 (Online)

Академично издателство „Талант“

*Висше училище по агробизнес и развитие на
регионите - Пловдив*

New Knowledge

Journal of Science

ISSN 2367-4598 (Online)

Academic Publishing House „Talent“

*University of Agribusiness and Rural Development -
Bulgaria*

<http://science.uard.bg>

THE „DARK TOURISM“ – AN ALTERNATIVE FORM OF TOURISM OR AN UNREVEALED SOCIAL PHENOMEN

Aleksandar Davchev

University of agribusiness and rural development - Bulgaria

Abstract: The “Dark tourism” is a new, alternative form of tourism, that increases it’s popularity. It is related with visiting places that are connected to death, disasters or accidents, grief, poverty, and so on. As a main motive of this new need of people to practice such a trip, is mentioned the struggle to fight the fears typical of each of us, touching something forbidden, sinister, mystical or simply as an alternative creating a new kind of emotion. It is an direction in the tourism, which is as denied, as economically feasible as a new product for which there is a certain demand and not there canalized supply.

Keywords: dark tourism, black tourism, thanatourism, new product

„ТЪМНИЯТ ТУРИЗЪМ“ – АЛТЕРНАТИВНА ФОРМА НА ТУРИЗЪМ ИЛИ НЕРАЗГАДАН СОЦИАЛЕН ФЕНОМЕН

Александър Давчев

Висше училище по агробизнес и развитие на регионите - Пловдив

Резюме: „Черният туризъм“ е нова форма алтернативен вид туризъм, който набира все по-голяма популярност. Свързан е с посещението на места, релативни със смъртта, бедствия или аварии, скръб, бедност и т.н. Като основен мотив, свързан със склонността на хората да проявяват желание за практикуване на такъв род туристическо пътуване, се споменава стремежът за преборване със страховете, характерни за всеки един от нас – докосване до нещо забранено, зловещо, мистично

или просто като алтернатива, създаваща нов вид емоция. Направление в туризма, което е колкото отричано, толкова и икономически пригодно като качествено нов продукт, за който има определено търсене и недотам канализирано предлагане.

Ключови думи: тъмен туризъм, черен туризъм, thanatourism, нов продукт

ВЪВЕДЕНИЕ

„Тъмният“, „черният“ или още наричан „туризъм на бедствията“ е налагаща се нова форма на алтернативен туризъм, която придобива все по-голяма популярност. По дефиниция представлява „пътуване, което цели посещение на места, исторически свързани със смърт, трагедия или природен катаклизъм¹. Може да се приеме, че това е доразвита и разширена форма на туризъм, наследник на т.нар. „танатуризм“ или „туризъм на смъртта“ (Thanatourism) – произлизащ от гръцката дума „танатос“ – смърт. Неговата най-точна дефиниция може би е дадена от A.V. Seaton и е пречупена през призмата на основния мотив, заради когото хората желаят да практикуват такъв тип организирано пътуване. Той го приема за „пътуване, което е мотивирано от желанието за фактическото или символично докосване до смъртта“². Той разграничава няколко степени на практикуване на танатуризм, а именно:

- ✓ Посещения, свързани с наблюдаването на изпълняване на смъртни присъди (наблюдаване на публични екзекуции или обесвания);
- ✓ Посещения на места, които се асоциират със смъртта (Аушвиц³);
- ✓ Посещения на наднационални монументи или мемориали (гrobiщни паркове или паметници, издигнати в чест на загинали за определена кауза хора);
- ✓ Пътуване с цел наблюдение на възстановки на военни действия по повод годишнини и пр.;
- ✓ Пътуване, свързано с посещение на обекти, където „смъртта е експонирана“ под формата на музейна сбирка (музеи, създадени в чест на събитие или трагедия, която е довела до смъртта на много хора).

Може да се твърди, че той обединява други форми на туристически пътувания като:

„Холокост туризъм“ (пътуване до дестинации, свързани с изстребването на евреи по времето на холокоста през Втората световна война, нацистките лагери на смъртта, както и концентрационни лагери, превърнати в музей на територията на Австрия, Германия и Полша).

„Гrobiщен туризъм“ или това са пътувания с цел посещение на гrobiщни паркове, територията на които са погребани известни личности. Също така паметните плочи, които представляват произведение на изкуството в смисъл на скулптури от автори, оставили отпечатък със своето творчество в историята (особено популярни са гrobiщните паркове в Париж – Пер Лашез; в Прага – Старото еврейско гrobiще, „Жижков“ и „Олшани“).

„Мемориален туризъм“ – свързан с посещенията на монументи, издигнати на лобното място на известни личности. Особено популярен тук е паметният знак на мястото, където Джон Ленън намира смъртта си. Символът и до днес предизвиква неимоверен туристически интерес.

1 Foley, Malcolm; J. John Lennon (1996). "JFK and dark tourism: A fascination with assassination". *International Journal of Heritage Studies*.

2 A.V. Seaton, article, *From Thanatopsis to Thanatourism: Guided by the Dark* 1996

³ Бел.авт – Нацистки концентрационен лагер, разположен в Южна Полша, в който са били депортирани над 400 хил. д. между 1941 и 1945 год, от които повече от 340 хил намират смъртта си там.

МОТИВИ ЗА ПРАКТИКУВАНЕ НА „ТЪМЕН ТУРИЗЪМ“

Днес в палитрата от предложения, които се отнасят към „тъмния туризъм“, освен онези, попадащи в обхвата на „танатуризма“, са и всички онези места, където основната „ценност“ е обвързаността със смъртта или страданието⁴.

Де факто традицията за посещаване на такива места датира хилядолетия назад. В исторически разрез можем да потърсим основите на тази форма на преживяване сред тълпата от събрали се хора, които да наблюдават публичното обезглавяване на осъден престъпник, посещенията на гладиаторските игри в Древен Рим или хилядите поклонници пред гроба на Христос.

От особена важност тук е да се проследи мотива на лицата, избиращи практикуването на такава форма на туристическо пътуване. От една страна, част от изследователите приемат, че хора, избиращи такава форма на рекреация, притежават малко „по-специални“ психологически потребности или практикуват особен вид „воайорство“, в места, станали сцена на някаква трагедия⁵. От друга обаче, може да се търси и стремеж към нещо, което да предизвиква силна емоция. П. Анохин изтъква, че емоцията е средство, което осигурява бързо и ефективно удовлетворяване на нуждата на организма. Колкото по-силно тя се проявява, толкова по-бързо може да бъде оценена нейната значимост. Независимо дали емоцията е положителна или отрицателна, тя винаги мобилизира усилията на организма за задоволяване на нарасналата нужда. Удовлетворяването ѝ води до емоционално преживяване⁶. Дали докосването до смъртта, но само като страничен наблюдател, е опит за превъзможване на дълбоко закодираните в хората страхове или е прекарване, подчинено на преодоляването на препятствия, а също така поемане на рискове или отделяне на адреналин, е въпрос, на който всеки би отговорил по различен начин. Дали пък не се касае и за чисто любопитство?

Анализирането на мотивацията за практикуване на тази форма на туризъм е сравнително слабо застъпена в научните среди. Едва от средата на 90-те учени като Фоули, Стоун и Ленън поставят основите на теоретичната обосновка на тази форма. В един от своите фундаментални трудове Стоун, успява да класифицира видовете обекти на посещение по „степен на тъмнина“ като от едната страна, поставя „забележителности“ като изоставения град Припят след аварията в атомната електроцентра в Чернобил или някой от отворените за посещение концентрационни лагери, а от другата, исторически музей или монумент, издигнат в памет на войн⁷. Тук той не разглежда интереса за посещение на такъв тип обекти от страна на предлагащите туристически услуги, а от страната на новосформиралия се у хората стремеж към такъв нов тип изживяване.

Като основни мотиви, които формират търсенето, се посочват следните причини:

- Посещения на обекти като гробищни паркове с цел почит или ретроспективна цел;
- Изпитване на тръпка от поемането на риск, свързан с предвижването до мястото (руините на Помпей или град Припят);
- Потвърждаване на действителността или съществуването на събития, свързани с престъпление, убийство, бедствие, авария и пр.;

⁴ Courtney C. Reed. "Shedding Light on Dark Tourism". *gonomad.com*. Retrieved 1 March 2014.

⁵ <http://turisti.info/turizam-na-bedstviyata/> - посетена на 29.09.2017

⁶ Георгиев, Л., Еволюционна психология, ЮЗУ 2013 Б.

⁷ Stone, Philip, A Dark Tourism Spectrum: towards a typology of death and macabre related tourist sites, attractions and exhibitions *University of Central Lancashire 2006*

- Необходимостта от това да се разбере истината за фактическото съществуване на човек или място;
- Себеоткриване и самоизрастване;
- Стремех към посещение на места, обезсмъртяващи човек или събитие (това са например апартаментът на Джон Ленън или Чекпойнт Чарли на Берлинската стена);
- Удобството, предизвикано от локализацията на такива места в големи градове;
- Любопитство към места, на които се е проявила „силата на природата“ (градове след земетресения, цунами, наводнения и пр.);
- Религиозни причини⁸.

От маркетингова гледна точка изглежда логично да се задоволи търсенето с адекватно предлагане на туристически продукти и услуги, а това вече от десетилетие е факт. Един от най-големите интернет портали, популяризиращи „тъмния туризъм“, предлага организирано посещение на повече от 800 места в над 100 държави в целия свят, разпределени в около 20 пакета. По данни на една от фирмите оператори клиентите, възползвали се от такъв тип услуга, са над 50 000 на годишна база само във Великобритания⁹.

Оказва се, че България също е част от т.нар. Балкански маршрут. Като обект на посещение са: Атомната електроцентрала в Козлодуй; паметниците посветени, на „1300 години България“ в София и Шумен; родната къща на Тодор Живков в Правец. Като „перла в короната“ се разглежда посещението на Бузлуджа, наречен от австрийската изследователка Карин Черни „икона сред комунистическите паметници, който прилича на летяща чиния“¹⁰. По думите ѝ строгата забрана за влизането в него и сравненията с останките от сгради в Припят вследствие на дългогодишното забвение и множеството вандалски прояви го правят водещ по значимост в страната.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Разработването на качествено нов продукт или услуга, непозната досега на пазара, е твърде сложна задача, но успехът, ако крайният клиент респондира добре, е гарантиран. Възможно е да се мисли в тази посока, при положение че има търсене на такъв род пътувания. Те могат да се разглеждат като обективна възможност на алтернативните форми на туризъм, а безпрекословно България е богата на места, които могат да създадат определен интерес. Десетките паметници на неznайния войн, костницата в Батак, Шипка с ежегодните възстановки на заключителните боеве през Руско-турската освободителна война, паметникът на Ботев на връх Околчица, полетата около Плевен, Клокотница и Драгоман...

„Да продадеш е твърде лесно тогава, когато има кой да купи“, въпреки мнителността на мнозина, които отричат тази възможност. Ако се опрем на идеолога на маркетинговата наука – Котлър, който твърди, че „клиентът е бог“, то може да се заключи, че в развитието на „тъмния туризъм“ в България има сериозен потенциал, който би могъл да се усвои по-пълноценно, практически с нулева инвестиция.

⁸ Robinson., P., Tourism: The key Concepts, T&F Group London 2012

⁹ <http://www.dark-tourism.com/index.php>

¹⁰ <http://www.dw.com> – посетена на 29.09.2017

ЛИТЕРАТУРА

1. Георгиев, Л. Еволюционна психология. ЮЗУ, 2013.
2. A.V. Seaton, article, From Thanatopsis to Thanatourism: Guided by the Dark 1996.
3. Courtney C. Reed. Shedding Light on Dark Tourism. gonomad.com. Retrieved 1 March 2014.
4. Foley, Malcolm; J. John Lennon (1996). JFK and dark tourism: A fascination with assassination. International Journal of Heritage Studies.
5. Robinson, P., Tourism: The key Concepts, T&F Group London 2012.
6. Stone, Philip, A Dark Tourism Spectrum: towards a typology of death and macabre related tourist sites, attractions and exhibitions University of Central Lancashire 2006.

References

1. Georgiev, L. Evolyutsionna psihologiya. YUZU, 2013.
2. A.V. Seaton, article, From Thanatopsis to Thanatourism: Guided by the Dark 1996.
3. Courtney C. Reed. Shedding Light on Dark Tourism. gonomad.com. Retrieved 1 March 2014.
4. Foley, Malcolm; J. John Lennon (1996). JFK and dark tourism: A fascination with assassination. International Journal of Heritage Studies.
5. Robinson, P., Tourism: The key Concepts, T&F Group London 2012.
6. Stone, Philip, A Dark Tourism Spectrum: towards a typology of death and macabre related tourist sites, attractions and exhibitions University of Central Lancashire 2006.